

A. Menkūnas

Pasauležiūra ir jos susidarymas

1. Asmenybių reikalas

Iš jaunuolių nuolat reikalaujama, kad jie išaugtų taurėmis bei vertinomis asmenybėmis. Ir tai visai suprantama: tik didžios asmenybės sugeba kuriamai reikšti gyvenime. Skurdži asmenybė paskeista masėje. Kur nėra didžio būdo, nėra nei didžio žmogaus, nei didžio veikėjo ar meniško. Tai tik tuščias stabas neįsimanančiaminiai. Visus tokius laikus išvartys", sako R. Roland.

Šis asmenybių reikalas jau labiau aktualus šiandien. Po visų tų katastrofų, kurias žmonija neseniai yra pergyvenusi, pasaulyje įsigalėjo chaosas, iš kurio gali ją išgelbėti tik ateinančios kartos mirties blaivumas ir jos būdo taurumas bei kūrybinis sugebėjimas. O tuo pasižymi tik didžios asmenybės.

Šios dienos jaunoji karta, kuri savo vaikystės dienomis patyrė žmogaus nuasmenėjimo pasėkas pačiose pasibelsėtiniausiose jų formose, labai gerai supranta ir jaučia reikalą išaugti. Tikta, negu buvo ta karta, kuri pasaulį įstūmė į katastrofą, ir ji su atvira širdimi priima jai atostomą reikalavimą išaugti didžiomis asmenybėmis. Šio reikalavimo svarba jai aiški iš jos pačios liūdnos ir skaudžios patirties. Tik, prieš šį reikalą atsistoja, kiekvienas jaunuolis susiduria su eile sudėtingų ir nelengvai sprendžiamų klausimų. Koks gi kolias veda į didžiąsias asmenybės aukštumas? Kokiais pagrindais asmenybė turi būti kuriama ir kas didžiai asmenybei būdinga? Kokiu mastu asmenybės didybė matuojama?

2. Pasauležiūra — asmenybės pagrindas

Asmenybės klausimas yra labai platus ir sudėtingas, vis dėlto tenka pripažinti, kad pagrindas, kuriuo asmenybė laikosi ir ant kurio ji tegali būti kuriama, yra pasauležiūra. Kalbėdami apie asmenybę, mes turime galvoje žmogų taurų, aukštos moralės, sąmoningai suvokiantį savo gyvenimo prasmę bei tikslą, deramai išlaikantį įvairių vertybių hierarchiją ir dero-

mus santykius tarp paskirų asmenų bei visuomeninių junglų. Iš čia žmogut, siekiantis asmenybės aukštumų, kyta būtinas reikalas atlikti psalvokti, kas iš tikrųjų yra tauri ir dorovinga, koks žmogaus gyvenimo tikslas, kokiu yra tikroji įvairių vertybių eilė, koki privalo būti žmonių santykiai ir daugely kitų panašių klausimų. Pažiūrų, kurias žmogus visais tais klausimais susidaro, visuma ir sudaro žmogaus pasauležiūrą. Ja vadovaudamasis, žmogus ir tegali kurti savo asmenybę. Pasauležiūra jam rodo kelią, kurio jis turi eiti, rodo, koks yra jo gyvenimo tikslas, kokiom priemonom to savo tikslo privalo siekti ir kaip reikštis gyvenime.

3. Pasauležiūros esminiai ypatumai

Pasauležiūra, kaip matome, yra žmogaus pažiūrų visuma visais pagrindiniais žmogaus gyvenimo ir pasaulio klausimais. Bet būtų labai klaidinga manyti, kad kiekvienas įvairių idėjų rinkinys jau yra pasauležiūra. Įvairių paskirų idėjų rinkinys dar nėra pasauležiūra, kaip rogtų krūva dar nėra namas. Kiekvienas žmogus turi tam tikrų idėjų, bet ne visai turi savo pasauležiūrą. Ne vieno turimos idėjos yra atsitiktinai pasisavintos, kritiškai nevertintos, o dažnai net reikiamai nesuprastos, savo tarpe nesuderinamos.

Suprantama, kad toks idėjų chaosas negali būti deramas pagrindas asmenybei kurti. Inteligentiškas žmogus, kuris sąmoningai siekia asmenybės aukštumų ir ieško žmogaus gyvenimo prasmės, tuo pesitenkinai negali.

Pirmausia, jo idėjos negali būti atsitiktinės, nes jis sąmoningai ieško atsakymo į tam tikrus jo sąmoningai pasistatytus klausimus. Taip sąmoningai į klausimus gilindamasis ir ieškodamas tiesos, žmogus stengiasi suvokti įvairių idėjų tikrąją prasmę ir vertę. Tuo būdu įvairias pažiūras bei idėjas jis priima arba atmeta tik kritiškai įvertinęs. Pagaliau, taip kritiškai priimdamas įvairias idėjas, žmogus negali sulikti, kad jo viena turimoji pažiūra būtų nesuderinama su kita jo paties idėja — tiesa yra tik viena ir negali pati sau prieštarauti.

taid ir dvi prieštaraujanti idėjos negali būti teisingos. Tiesos ieokantis žmogus, pastebėjęs tokią nedarną tarp savo idėjų, stengiasi surasti, kur tiesa, o kur klaida ir, nuo klaidos atsiskęs, laikosi tiesos. Tuo būdu pasauležiūra yra sąmoningai susidaryta sisteminga, kritiškai įvertinta ir vieninga idėjų visuma.

4. Pasauležiūros apimtis

Sakėme, kad pasauležiūra yra žmogaus sąmoningai susidaryta sisteminga, kritiškai įvertinta ir vieninga idėjų visuma, apie pasaulį ir žmogų bei jo gyvenimą.

Tai, žinoma, gana bendro pobūdžio pasakymas, iš kurio nelengva suvokti tikroji pasauležiūros apimtis. O tai yra vienas svarbiųjų šiuo atveju klausimų. Tūlas, šiuo klausimu nesu-gaudydamas, padaro apgalvotą klaidą, kurdamas savo pasauležiūrą. Nesuvaldomas tikrosios pasauležiūros apimties, kartais jis praleidžia pro akis nepastebėtas gana plaušias ir reikšmingas sritis. O tuo būdu pasauležiūra susidaro nepilna, vienpusiška, gi dažnai ir labai klaidinga.

Norint tokių pasauležiūros netikslumų bei klaidų išvengti, tenka pažiūrėti, su kuo žmogus santykiuoja gyvenime, kokias sritis žmogaus gyvenimas apima, kokiomis formomis tarsi žmonių gyvenimas reikšiasi.

Ziūrėdami, su kuo žmogus santykiuoja, rasime, kad tam tikrų santykių žmogaus turi su gamtos pasauliu, su pačiu savimi, su kitais žmonėmis ir su antgamtinio pasauliu. Žmogus pats yra gamtos dalis, joje gyvena ir ją panaudoja savo tikslams; į patį save jis turi tam tikras pažiūras, sau pripažįsta tam tikrą vertę arba jos nepripažįsta, pripažįsta savo gyvenimui prasmės arba tokią prasmę neigia; jis gyvena šalia kitų žmonių ir turi su jais santykių; antgamtinį pasaulį jis pripažįsta arba nepripažįsta jo, stengiasi su antgamtinio pasauliu santykius palaikyti arba tariasi neturintis reikalo jais rūpintis.

Iš šių santykių išplaukia ir tai, ku-nose srityse žmogus pasireiškia. Prie-